

Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Utilizarea terenurilor pentru producția durabilă de alimente și serviciile ecosistemice”

(aviz exploratoriu la solicitarea Președinției estone)

(2018/C 081/10)

Raportor: **domnul Roomet SÕRMUS**

Sesizare	Scrisoare din partea prim-ministrului Republicii Estonia din 17 martie 2017
Temei juridic	Articolul 304 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene
Data deciziei Biroului	28.3.2017
Secțiunea competentă	Secțiunea pentru agricultură, dezvoltare rurală și protecția mediului
Data adoptării în secțiune	3.10.2017
Data adoptării în sesiunea plenară	18.10.2017
Sesiunea plenară nr.	529
Rezultatul votului	126/0/2
(voturi pentru/voturi împotriva/abțineri)	

1. Concluzii și recomandări

1.1. Pentru utilizarea durabilă și protejarea terenurilor agricole, o importanță decisivă o are instituirea unui cadru de referință comun la nivelul UE, care să asigure monitorizarea progreselor realizate în colectarea și exploatarea datelor; acest cadru ar putea servi și la stabilirea unei terminologii uniforme, la definirea stării bune a solurilor și la stabilirea priorităților și criteriilor de monitorizare în diferite condiții pedoclimatice, precum și la conceperea diverselor măsuri de politică prin care să se obțină o stare bună a solurilor.

1.2. În toate statele membre, pierderea de suprafață agricolă din cauza degradării solului, a abandonării terenurilor, a schimbărilor climatice și a urbanizării reprezintă o problemă gravă. Prin urmare, CESE propune actualizarea cadrului existent al UE, pentru a proteja terenurile agricole și fertilitatea lor, dată fiind utilitatea acestora în producția de alimente și în furnizarea de alte servicii ecosistemice în statele membre, și pentru a îmbunătăți, în același timp, monitorizarea și colectarea de date fiabile.

1.3. Fermierii, ca proprietari și utilizatori de terenuri agricole, își asumă un rol special în furnizarea serviciilor ecosistemice, iar acesta trebuie să fie recunoscut și sprijinit. Solul asigură cele mai importante servicii ecosistemice. Solurile reprezintă baza pentru cea mai mare parte a producției globale de alimente și sunt necesare pentru producția de biomasă. Solurile pot să stocheze carbon organic și să contribuie, astfel, la atenuarea schimbărilor climatice.

1.4. Modernizarea politicii agricole comune (PAC) ar trebui, printre altele, să continue protejarea sănătății și a fertilității solurilor și terenurilor agricole, care sunt indispensabile menținerii și consolidării productivității și durabilității sectorului agricol.

1.5. În conformitate cu acordurile privind schimbările climatice, ar trebui promovate atât inițiativele actuale, cât și cele noi, pentru a echilibra ciclul carbonului în sol într-un mod care să nu periclitazeze producția de alimente. Pentru a crește conținutul de carbon al solului, CESE propune ca principiile gestionării durabile a solului să fie integrate în măsurile de politică ale UE. Ar trebui să se acorde sprijin pentru producția de biomasă, printre altele prin îmbunătățirea accesului la apă

și a altor factori pedologici (structura și aerarea, disponibilitatea nutrienților, valoarea pH-ului și activitatea biologică a solului), cultivarea solului cu mari precauții, păstorit și gestionarea pajiștilor în mod durabil, agricultură integrată, inclusiv cele mai bune practici din exploatarea ecologică și convențională, cum ar fi rotația culturilor, agricultură ecologică, cultivarea plantelor leguminoase, valorificarea deșeurilor organice și a compostului, precum și crearea de acoperire vegetală de iarnă pe câmp. Solurile bogate în carbon organic și pajiștile trebuie să fie gestionate în mod durabil pentru a favoriza sechestrarea carbonului în sol și plante.

1.6. Și în cadrul celui de-al doilea pilon al PAC, statele membre ar trebui încurajate și motivate să adopte măsuri adecvate de protecție a solului.

1.7. În vederea unei utilizări durabile a terenurilor și a solului, trebuie susținute investițiile suplimentare în tehnologii favorabile mediului și climei și în sisteme de îmbunătățire a solului.

1.8. Ar trebui încurajată agricultura bazată pe cunoaștere (de exemplu, agricultura de precizie și abordările agroecologice). Potențialul agriculturii de precizie poate fi realizat prin integrarea datelor privind solul, îngrășămintele, produsele fitosanitare, condițiile meteorologice și producția, ceea ce necesită, printre altele, un acces mai bun la informațiile existente în bazele de date naționale, o mai mare mobilitate și o utilizare mai prietenoasă, respectând principiul potrivit căruia fermierii sunt proprietarii datelor pe care le generează. O condiție prealabilă o reprezintă accesul fermierilor la internet și la utilizarea tehnologiilor informației și comunicațiilor.

1.9. La elaborarea politicilor de utilizare a terenurilor și în procesul decizional, ar trebui să se utilizeze mai mult datele privind solul. În același timp, calitatea și disponibilitatea datelor privind solul trebuie îmbunătățite, în special în zonele în care, până în prezent, nu au fost efectuate suficiente cercetări. La nivelul UE ar trebui să se depună eforturi pentru a se conveni asupra unei monitorizări unitare a solului.

1.10. În întregul sistem de învățământ trebuie să crească gradul de sensibilizare cu privire la importanța solurilor. În acest sens, ar trebui să fie utilizate instrumente pedagogice moderne; tematica solurilor ar trebui inclusă în programele diferitelor niveluri de învățământ.

1.11. Măsurile de informare a fermierilor cu privire la soluri și bunele practici din agricultură joacă, de asemenea, un rol important. În acest scop, implicarea serviciilor de consiliere este de o importanță deosebită.

2. Introducere

2.1. Prezentul aviz al CESE este elaborat la cererea Președinției estone și urmărește să sublinieze importanța crucială a utilizării durabile a terenurilor ⁽¹⁾ și a solului ⁽²⁾ pentru producția de alimente și furnizarea de servicii ecosistemice.

2.2. La solicitarea Președinției estone, Comitetul va analiza modul în care problema terenurilor agricole este tratată în diversele domenii de politică ale UE. De asemenea, identifică măsurile care pot fi luate de factorii de decizie și de întreprinderile din UE pentru a promova utilizarea durabilă și eficientă a solului, o resursă esențială în producția de alimente și în furnizarea de alte servicii ecosistemice.

2.3. În prezent, la nivelul UE există numeroase norme privind protecția solului. Deși diversele politici ale UE contribuie la protecția și gestionarea durabilă a terenurilor agricole, în cea mai mare parte, protecția solului nu constituie principalul lor obiectiv. CESE consideră că acum este momentul potrivit pentru a lansa dezbaterile privind modul în care diversele măsuri ar putea fi mai bine coordonate la nivelul UE.

⁽¹⁾ „Teren” înseamnă acea parte a suprafeței terestre care nu este acoperită de apă.

⁽²⁾ Solul poate fi definit ca stratul superior al scoarței terestre, care este alcătuit din particule minerale, materie organică, apă, aer și organisme vii. Solul este interfața dintre pământ, aer și apă și habitatul celei mai mari părți a biosferei. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52006DC0231>

2.4. Atât UE, cât și statele membre, trebuie să își întemeieze elaborarea politicilor pe obiectivele ONU de dezvoltare durabilă pentru perioada de până în 2030 ⁽³⁾. Aceste obiective includ promovarea ecosistemelor, combaterea deșertificării, oprirea și inversarea degradării terenurilor, gestionarea durabilă a resurselor naturale și utilizarea eficientă a acestora, precum și integrarea măsurilor privind schimbările climatice în politicile, strategiile și planificările naționale. O condiție prealabilă indispensabilă a durabilității agriculturii și producției de alimente o reprezintă protejarea terenurilor agricole și utilizarea durabilă a solurilor, care constituie o resursă finită și, în principiu, neregenerabilă.

2.5. În plus, a fost lansată o serie de inițiative ⁽⁴⁾ pentru a promova gestionarea durabilă a solului și pentru a crește gradul de conștientizare cu privire la rolul important al terenurilor agricole pentru securitatea alimentară și pentru atenuarea schimbărilor climatice.

2.6. De asemenea, CESE atrage atenția asupra noțiunii de limite ale planetei. Aceasta ar putea fi utilizată în vederea stabilirii limitelor ecologice, pe care omul nu trebuie să le depășească, dacă dorește să nu pună în pericol mediul înconjurător. Comitetul ia notă de faptul că trei dintre cele nouă limite ale planetei (schimbările climatice, pierderea biodiversității, ciclul azotului) au fost deja depășite ⁽⁵⁾. În același timp, Comitetul recunoaște că securitatea alimentară mondială este o provocare acută, pe care Europa trebuie să o ia în considerare, ca parte a responsabilității sale globale.

3. Principalele probleme ale utilizării terenurilor și a solului în contextul producției agricole

3.1. Cererea globală de alimente va crește în următoarele decenii. Prin urmare, este inevitabil ca, în anumite regiuni ale lumii, suprafețele agricole să fie exploatate și mai intensiv, ceea ce ar putea avea și mai multe consecințe negative asupra solului și mediului în general, dacă utilizarea terenurilor nu respectă criteriile ecologice. Pentru a asigura aprovizionarea suficientă cu alimente, este necesară menținerea productivității terenurilor existente și conservarea fertilității lor din perspectivă biologică, chimică și fizică.

3.2. Avizul CESE privind sistemele alimentare mai durabile ⁽⁶⁾ descrie consecințele practicilor agricole inadecvate din cadrul producției de alimente: pierderea biodiversității, degradarea solului, poluarea apei și a aerului și emisiile de gaze cu efect de seră. Prin urmare, trebuie să se asigure faptul că aceste resurse sunt utilizate în mod durabil și eficient, în vederea protejării aprovizionărilor cu alimente. Aceste considerații trebuie să se integreze de asemenea într-o politică alimentară cuprinzătoare, astfel cum se prevede în avizul CESE privind contribuția societății civile la elaborarea unei politici alimentare cuprinzătoare în UE.

3.3. Schimbările climatice au, de asemenea, consecințe în ceea ce privește disponibilitatea resurselor naturale de bază – apă și sol. Deși au fost luate o serie de măsuri împotriva schimbărilor climatice, datele referitoare la stratul superior al solului arată o scădere a conținutului de carbon din sol în fiecare an. Date suplimentare privind straturile mai profunde ale solului ar reflecta totuși într-un mod mai realist evoluția acestui parametru.

3.4. În raportul său intitulat „Mediul european – situația actuală și perspective 2015” ⁽⁷⁾, Agenția Europeană de Mediu (AEM) avertizează că serviciile ecosistemice ale solului – inclusiv producția de alimente, protecția biodiversității, precum și stocarea carbonului organic și retenția de apă și de substanțe nutritive în sol – sunt tot mai amenințate. În funcție de regiune, principalele probleme identificate în raport sunt eroziunea solului, pierderea de materii organice din sol, contaminarea solului și etanșarea, precum și urbanizarea, abandonarea terenurilor și consecințele producției agricole tot mai intensive asupra habitatelor naturale și seminaturale. De asemenea, pierderea fertilității solului se numără printre amenințările recunoscute pe scară largă.

⁽³⁾ <http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

⁽⁴⁾ Aceste inițiative includ, de exemplu, Deceniul Internațional al Solurilor, Parteneriatul global pentru sol al Organizației Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (FAO), inițiativa franceză „4 %: Soluri pentru securitate alimentară și protecția climatului”, inițiativa cetățenilor europeni „People4Soil” etc.

⁽⁵⁾ J. Rockström, et al., 2009, Planetary Boundaries: Exploring the Safe Operating Space for Humanity, Ecology and Society [„Granițele planetei: explorarea spațiului de operare sigur pentru umanitate, ecologie și societate”], vol. 14, <https://www.consecol.org/vol14/iss2/art32/main.html>

⁽⁶⁾ JO C 303, 19.8.2016, p. 64.

⁽⁷⁾ <https://www.eea.europa.eu/soer>.

4. Problemele terenurilor agricole în diverse domenii de politică ale UE

4.1. Într-un raport elaborat pentru Comisia Europeană au fost analizate măsurile de protecție a solului luate în cele 28 de state membre ale UE ⁽⁸⁾. Analiza a identificat 35 de măsuri de politică pentru protecția solului la nivelul UE și 671 de măsuri naționale. Măsurile UE includ documente de strategie, directive, regulamente și diverse măsuri însoțitoare. Trei sferturi dintre măsurile naționale sunt, în primul rând, norme cu caracter obligatoriu.

4.2. Varietatea măsurilor luate în statele membre este o oportunitate nu doar de a aborda mai bine tematica solului în întreaga sa complexitate, ci și de a îmbunătăți totodată coordonarea. Legislația UE conține unele norme valoroase și stricte privind protecția solului, însă sistemul are unele puncte slabe. Politicile naționale nu sunt suficiente pentru a elimina lacunele din legislația UE privind protecția solului, iar normele diferă în mod semnificativ de la o țară la alta.

4.3. Al șaptelea Program de acțiune pentru mediu al UE, în vigoare de la începutul anului 2014, recunoaște că degradarea solurilor reprezintă o problemă gravă și stabilește ca obiectiv pentru 2020 al UE gestionarea durabilă și protecția adecvată a acestora, precum și realizarea de progrese în procesul de decontaminare a terenurilor contaminate. UE și statele sale membre s-au angajat să facă progrese și în ceea ce privește măsurile de combatere a eroziunii solului și să îmbunătățească materia organică din sol.

4.4. Următoarele măsuri ale UE pot fi considerate ca fiind relevante pentru protecția solului și relativ funcționale: Directiva privind emisiile industriale (DEI), Directiva privind răspunderea pentru mediul înconjurător (DRM), precum și normele privind protecția apelor [Directiva-cadru privind apa (DCA)], Directiva Nitrați (DNi), sistemul de ecocondiționalitate a PAC și dispozițiile privind bunele condiții agricole și de mediu (GAEC). Totuși, situația solurilor s-ar putea îmbunătăți prin punerea în aplicare mai eficientă a acestor dispozitive, ținând seama cu flexibilitate de condițiile locale și coordonând mai bine măsurile.

4.5. Aspectele legate de protecția solului ar putea fi, de asemenea, abordate prin utilizarea de diverse tipuri de sprijin financiar disponibile prin intermediul Fondului de coeziune, al Fondului european de dezvoltare regională și al programelor Life+ și Orizont 2020.

4.6. Plățile directe din cadrul primului pilon al PAC, care acoperă aproximativ 90 % din terenurile agricole utilizate din UE, reprezintă un stimulent economic important pentru deciziile privind utilizarea și gestionarea terenurilor de către fermieri. Plățile directe sunt strict condiționate de menținerea terenurilor agricole în bune condiții agricole și de mediu și de respectarea cerințelor de ecocondiționalitate și de ecologizare prevăzute de normele de bază ale PAC. Totuși statele membre dispun de o anumită marjă de apreciere. 30 % dintre plățile directe fac obiectul unor cerințe de mediu care vizează ameliorarea calității solului, protejarea biodiversității și promovarea fixării carbonului ⁽⁹⁾. Este important să se asigure faptul că beneficiile ecologizării nu sunt negate din exces de birocrăție la momentul punerii în aplicare a măsurii.

4.7. Programele de dezvoltare rurală oferă, la rândul lor, statelor membre, în cadrul pilonului II al PAC, posibilitatea de a pune în practică măsurile UE de protecție a solului, adaptate la particularitățile locale din fiecare stat membru.

4.8. O serie de inițiative legislative planificate [cum ar fi pachetul energie/climă, Regulamentul privind includerea emisiilor de gaze cu efect de seră și a absorbțiilor rezultate din exploatarea terenurilor, schimbarea destinației terenurilor și silvicultură (LULUCF), Regulamentul privind partajarea eforturilor (ESR) etc.] ar putea, de asemenea, să ofere sugestii pentru protecția solului, atenuarea schimbărilor climatice și adaptarea la acestea.

4.9. Modernizarea regulamentului UE privind îngrășămintele – discutată în legătură cu Pachetul de măsuri privind economia circulară – care va asigura faptul că îngrășămintele organice și pe bază de deșeuri pot fi utilizate mai ușor, este foarte relevantă și pentru aspectele legate de protecția solului. Cu toate acestea, materialele reciclate destinate utilizării ca amelioratori de sol sau îngrășămintele nu trebuie să conțină substanțe periculoase (xenobiotice). Deși propunerea Comisiei

⁽⁸⁾ *Updated Inventory and Assessment of Soil Protection Policy Instruments in EU Member States* („Inventarul actualizat și evaluarea instrumentelor de politică în domeniul protecției solurilor din statele membre ale UE”) <http://ecologic.eu/14567>.

⁽⁹⁾ https://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/greening_ro

stabilește valori-limită ale concentrațiilor de poluanți în îngrășămintele organice sau minerale, se resimte încă necesitatea unor noi soluții tehnice curate de fabricare a îngrășămintelor și amelioratorilor de sol care să nu prezinte pericole la aplicare, fără să afecteze productivitatea primară. În avizul său, CESE salută inițiativa Comisiei, subliniind că fertilitatea și protecția solului sunt obiective-cheie ale revizuirii regulamentului ⁽¹⁰⁾.

5. Propunerile de promovare a utilizării durabile a solurilor ca resursă esențială pentru producția de alimente și furnizarea de servicii ecosistemice în Uniunea Europeană

5.1. Pentru utilizarea durabilă și protejarea terenurilor agricole, o importanță decisivă o are instituirea unui cadru de referință comun la nivelul UE, care să asigure monitorizarea progreselor realizate în colectarea și exploatarea datelor; acest cadru ar putea servi și la stabilirea unei terminologii uniforme, la definirea stării bune a solurilor și la stabilirea priorităților și criteriilor de monitorizare în diferite condiții pedoclimatice, precum și la conceperea diverselor măsuri de politică prin care să se obțină o stare bună a solurilor. Aceasta este o precondiție pentru evaluarea corespunzătoare a condițiilor de sol și luarea măsurilor necesare.

5.2. În toate statele membre, pierderea de suprafață agricolă din cauza degradării solului, a abandonării terenurilor, a schimbărilor climatice și a urbanizării reprezintă o problemă gravă. Zonele agricole dispar în favoarea dezvoltării de suprafețe artificiale. În perioada 2006-2012, suprafața terenurilor ocupate în țările europene a fost de aproximativ 107 000 ha/an. Tipurile de teren ocupate cel mai frecvent pentru construcții artificiale au fost terenuri arabile și terenuri agricole permanente, urmate de pășuni și zone agricole mixte ⁽¹¹⁾. Prin urmare, CESE propune actualizarea cadrului existent al UE, pentru a proteja terenurile agricole de valoare și fertilitatea acestora, elemente valoroase pentru producția de alimente și furnizarea altor servicii ecosistemice în statele membre. În acest scop, ar trebui prevăzute mai multe mijloace tehnice, pentru a facilita o mai bună monitorizare și a oferi informații fiabile.

Politica agricolă comună a Uniunii Europene

5.3. În vederea modernizării PAC, în perioada de programare financiară următoare ar trebui asigurată gestionarea eficientă și durabilă a terenurilor agricole. Modernizarea politicii agricole comune (PAC) ar trebui, printre altele, să continue protejarea sănătății și a fertilității solurilor și terenurilor agricole, care sunt indispensabile menținerii și consolidării productivității și durabilității sectorului agricol.

5.4. În cadrul măsurilor de ecologizare ale primului pilon al PAC, ar trebui găsite soluții mai bune pentru a îmbunătăți starea solurilor. De exemplu, ar trebui promovată rotația culturilor, utilizându-se specii leguminoase sau erbacee. Discuțiile privind eficacitatea ecologizării se concentrează în principal pe probleme de biodiversitate, însă ar trebui acordată o atenție mai mare decât până în prezent impactului pozitiv al cultivării plantelor leguminoase asupra fertilității solului ⁽¹²⁾.

5.5. Agricultură nu produce numai alimente de înaltă calitate. Aceasta este, de asemenea, responsabilă pentru conservarea biodiversității și a peisajelor deschise. Totodată, joacă un rol important în adaptarea la schimbările climatice și în atenuarea acestora. Furnizarea de bunuri publice este asigurată, în primul rând, prin măsuri de exploatare durabilă a resurselor naturale, care generează valoare adăugată și permit abordarea impactului agriculturii asupra solului, a apei și a biodiversității.

5.6. În cadrul celui de-al doilea pilon al PAC, statele membre ar trebui să fie încurajate și motivate să adopte măsuri de protecție a solului, care le-ar permite o flexibilitate maximă în a ține seama de circumstanțele locale, de diferitele condiții (inclusiv tipurile de sol) și de problemele specifice.

5.7. CESE invită Comisia Europeană să acorde o mai mare atenție decât până acum propunerilor specifice ale statelor membre de îmbunătățire a calității solurilor și de utilizare durabilă a acestora (de exemplu prin promovarea utilizării amendamentelor minerale bazice pentru a contracara acidificarea solului sau prin irigare și drenare pentru a răspunde penuriei sau excesului de apă din sol). La gestionarea solurilor organice nu ar trebui să fie exclusă nicio opțiune de gestionare, însă ar trebui să fie prevăzută o serie de măsuri de protecție și de îngrijire a solului.

⁽¹⁰⁾ Avizul CESE privind produsele fertilizante JO C 389, 21.10.2016, p. 80.

⁽¹¹⁾ <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/land-take-2/assessment-1>

⁽¹²⁾ Rizobiul, bacteriile care sunt active în nodulii rădăcinii multor specii de culturi leguminoase (trifoi, sulfină, lupin, mazăre, fasole etc.) sunt cele mai importante organisme implicate în fixarea azotului, ceea ce are un rol deosebit de important în menținerea fertilității solului.

5.8. Investițiile suplimentare în tehnologii favorabile mediului și climei trebuie să fie promovate în vederea utilizării durabile a terenurilor și a solului. Pentru o producție durabilă de alimente ar trebui promovată o agricultură bazată pe cunoaștere (inclusiv agricultura de precizie și abordarea agroecologică), care să garanteze că materialele de producție sunt aplicate în cantități potrivite, la locul potrivit și la momentul potrivit. De o importanță deosebită este îmbunătățirea activității biologice prin introducerea de materii organice și prin obținerea echilibrului nutrienților în sol – pe de o parte, suprafertilizarea atrage după sine riscuri de mediu din cauza posibilei spălări a nutrienților și, pe de altă parte, lipsa de nutrienți conduce la reducerea fertilității solurilor. De asemenea, este necesar să se acorde atenție respectării principiilor „legii minimumului”⁽¹³⁾, potrivit căreia, în lipsa unui nutrient specific (cum ar fi fosforul) crește riscul spălării celorlalți nutrienți.

5.9. Creșterea animalelor joacă un rol important și adesea crucial în utilizarea terenurilor prin sprijinirea ciclurilor nutrienților și menținerea fertilității solului⁽¹⁴⁾ și a sechestrării dioxidului de carbon. În UE există numeroase suprafețe agricole, inclusiv pajiști, care sunt adecvate doar pentru animale ierbivore, astfel încât, în anumite regiuni, creșterea animalelor sau cultura plantelor furajere trebuie să fie încurajată în continuare pentru ca fermierii să nu renunțe la aceste terenuri. Această practică, larg răspândită în unele părți ale UE, de a menține pajiștile permanente doar prin cosit, nu oferă nicio alternativă pentru exploatarea pășunilor, nici în vederea producției de alimente, nici în vederea asigurării eficienței resurselor sau a solurilor. Prin urmare, în cadrul PAC ar trebui prevăzute măsuri de asigurare a rentabilității creșterii animalelor în diversele regiuni ale UE și trebuie găsite soluții care să permită utilizarea activă și durabilă a terenurilor pentru producția de alimente.

5.10. În unele regiuni ale UE, sistemele agricole de drenaj învechite reprezintă o problemă majoră; prin urmare, ar trebui acordată atenție investițiilor pe termen lung în infrastructura agricolă, ținându-se seama în același timp de schimbările climatice, cum ar fi modernizarea sistemelor de drenaj, în vederea menținerii utilizării terenurilor agricole pentru producția de alimente și a conservării fertilității solului.

Utilizarea terenurilor și serviciile ecosistemice

5.11. „Evaluarea ecosistemelor mileniului” (Millennium Ecosystem Assessment)⁽¹⁵⁾, din 2005, definește serviciile ecosistemice ca fiind bunuri ecologice, sociale și economice furnizate de ecosisteme umanității. Formarea solului este un serviciu ecosistemic și o precondiție pentru toate celelalte servicii ecosistemice, cum ar fi producția de alimente. Prin urmare, o producție durabilă de alimente este de neconceput fără protejarea solului.

5.12. Fermierii joacă un rol esențial în furnizarea serviciilor ecosistemice, care trebuie să fie recunoscute și sprijinite. Solul asigură cele mai importante servicii ecosistemice⁽¹⁶⁾. Este sursa de viață pentru microbi, plante și animale și un rezervor important de biodiversitate; filtrează apa și stochează apa necesară creșterii plantelor, reglează inundațiile, stochează substanțele nutritive și le pune la dispoziția plantelor; de asemenea, are capacitatea de a transforma toxinele. Solurile reprezintă baza pentru cea mai mare parte a producției globale de alimente și sunt necesare pentru producția de biomasă. Solul poate să depoziteze carbon și să contribuie, astfel, la atenuarea schimbărilor climatice.

5.13. Trebuie să se acorde o atenție sporită utilizării terenurilor, care influențează funcționarea ecosistemelor și, prin urmare, furnizarea serviciilor ecosistemice. Degradarea solului, utilizarea nesustenabilă a terenurilor și fragmentarea habitatelor cauzate de urbanizare și de construcția de locuințe și drumuri periclitează furnizarea mai multor servicii ecosistemice esențiale, amenințând biodiversitatea și reducând rezistența Europei la schimbările climatice și la dezastrele naturale. De asemenea, acestea accentuează degradarea solului și deșertificarea⁽¹⁷⁾. În vederea remedierii acestor probleme, ar trebui să se țină seama de principiile enunțate de Comisia Europeană în orientările sale din 2012 privind cele mai bune practici pentru limitarea, atenuarea sau compensarea impermeabilizării solului⁽¹⁸⁾.

⁽¹³⁾ https://en.wikipedia.org/wiki/Liebig%27s_law_of_the_minimum

⁽¹⁴⁾ Avizul CESE privind sistemele alimentare mai durabile, JO C 303, 19.8.2016, p. 64.

⁽¹⁵⁾ <http://www.millenniumassessment.org/en/index.html>

⁽¹⁶⁾ http://www.iuss.org/index.php?article_id=588

⁽¹⁷⁾ <https://www.eea.europa.eu/soer-2015/synthesis/report/3-naturalcapital>

⁽¹⁸⁾ <http://ec.europa.eu/environment/soil/pdf/guidelines/DE%20-%20Sealing%20Guidelines.pdf>

5.14. Funcțiile solului și serviciile ecosistemice nu sunt decât rareori tratate în legislație, dat fiind că nu există o piață pentru aceste servicii și nu sunt suficient recunoscute de către societate. De exemplu, chiar dacă regulamentul de bază privind plățile directe prevăzute de PAC conține câteva trimiteri la calitatea solurilor, nu conține nici o referire la biodiversitatea lor sau la sinergia dintre aceasta și productivitatea primară. Pe lângă proprietățile chimice și fizice, principalele funcții ale solului depind de starea microorganismelor și a faunei, precum și de procesele biologice, cum ar fi fixarea azotului, sechestrarea dioxidului de carbon, filtrarea apei și capacitatea de prevenire a spălării nutrienților. Pe lângă proprietățile solului, este importantă și starea fitosanitară a recoltei pentru a exploata întregul potențial al solului în materie de producție de alimente și de sechestrare a dioxidului de carbon.

5.15. În avizul CESE privind redefinirea PAC⁽¹⁹⁾ se precizează că măsurile din domeniul mediului, al schimbărilor climatice și al biodiversității din cadrul pilonului 2 al PAC ar trebui să se axeze mai mult decât până acum pe furnizarea de către fermieri a unor servicii ecosistemice consolidate. În ceea ce privește utilizarea solurilor și a terenurilor, măsurile de sprijin ar trebui să se concentreze în primul rând pe gestionarea pajiștilor și a solurilor organice, astfel încât să fie promovată sechestrarea dioxidului de carbon în sol. Din perspectiva conservării, prelucrarea ar trebui să fie redusă la minimum. Cu toate acestea este necesar un anumit grad de prelucrare a solului, dată fiind acumularea de nutrienți la suprafața solurilor nelucrate, cu scopul a introduce nutrienții în zona rădăcinilor și a reduce riscul de spălare a acestora. Tasarea solului reduce capacitatea acestuia de a preveni pierderile de nutrienți.

5.16. În unele regiuni ale UE, ar trebui promovate transformarea terenurilor arabile în pășuni, reducerea densității populației de animale pe pășuni, respectând totodată o densitate minimă, menținerea turbăriilor și măsurile de limitare a eroziunii solurilor și de reducere a deșertificării în zonele aride.

5.17. În unele regiuni, cele mai mari provocări cu care se confruntă agricultura sunt menținerea biodiversității pe terenurile agricole, promovarea în continuare a practicilor agricole durabile și creșterea eficienței producției fără o intensificare suplimentară a agriculturii. Alte regiuni se confruntă cu sarcina de a reduce presiunea asupra utilizării terenurilor, a solurilor și a ecosistemelor naturale. În regiunile din sud, deficitul de apă reprezintă, de asemenea, o provocare majoră.

5.18. Aceste aspecte ale producției agricole, care sunt foarte importante pentru ecosistem, trebuie luate în considerare la elaborarea politicii agricole comune și a altor domenii de politică.

Solul și schimbările climatice

5.19. În calitatea sa de cel mai mare rezervor de carbon organic⁽²⁰⁾, solul continental, joacă un rol esențial în combaterea schimbărilor climatice și în sechestrarea dioxidului de carbon. În cadrul internațional privind protecția climei, gestionarea durabilă a solurilor are un rol-cheie în stabilizarea și creșterea conținutului de materii organice care contribuie la conservarea funcțiilor solului și la prevenirea degradării solului. În conformitate cu Acordul de la Paris privind schimbările climatice (COP 21), ar trebui promovate atât inițiativele actuale, cât și cele noi, pentru a echilibra ciclul carbonului în soluri într-un mod care să nu afecteze producția de alimente, astfel cum se prevede la articolul 2 din Acordul de la Paris privind schimbările climatice.

5.20. Potrivit principiului 9 al Cartei globale privind solurile⁽²¹⁾, elaborată de Organizația pentru Alimentație și Agricultură a Organizației Națiunilor Unite (FAO), toate tipurile de sol oferă servicii ecosistemice esențiale pentru reglarea climei la nivel global. Pentru a crește conținutul de carbon organic din sol, CESE propune ca principiile orientărilor voluntare pentru gestionarea durabilă a solului⁽²²⁾, adoptate în 2016 de (FAO), să fie incluse în măsurile de politică ale UE. Ar trebui acordat sprijin, printre altele, producției de biomasă prin îmbunătățirea accesului la apă (de exemplu, prin construcția de sisteme de irigație luând în considerare condițiile de mediu locale), reducerea la minimum posibil a lucrărilor de arat, pășorit, agricultură ecologică, rotația culturilor, cultivarea plantelor leguminoase, valorificarea deșeurilor organice și a compostului și crearea de acoperire vegetală de iarnă pe câmp. Solurile bogate în carbon organic, solurile organice și pășunile trebuie gestionate într-un mod durabil.

5.21. Principalele inițiative privind schimbările climatice trebuie să fie sprijinite la nivel european. Cu toate acestea, nu ar trebui omis faptul că situația solurilor variază foarte mult la nivelul statelor membre, astfel că diferențele regionale trebuie luate în considerare atât în contextul măsurilor existente, cât și al celor noi.

⁽¹⁹⁾ JO C 288, 31.8.2017, p. 10.

⁽²⁰⁾ Solul conține de două ori mai mult carbon decât se găsește în atmosferă și de trei ori mai mult decât conține flora în timpul sezonului de creștere.

⁽²¹⁾ <http://www.fao.org/soils-2015/news/news-detail/en/c/293552/>

⁽²²⁾ <http://www.fao.org/documents/card/en/c/5544358d-f11f-4e9f-90ef-a37c3bf52db7/>

Disponibilitatea datelor privind solul și utilizarea acestuia

5.22. Datele privind solul ar trebui utilizate tot mai mult la elaborarea politicilor privind utilizarea terenurilor și în procesul decizional, în vederea punerii în aplicare a unor politici bazate pe date concrete și a amenajării teritoriului la nivel național, regional și local. Schimbul de date ar trebui să se desfășoare coordonat, cu respectarea dreptului de proprietate asupra datelor, într-un cadru reglementat.

5.23. În același timp, trebuie îmbunătățite calitatea și disponibilitatea datelor privind solul, în special în zonele în care, până în prezent, nu s-au efectuat suficiente cercetări (de exemplu date privind carbonul din sol). Pentru a îmbunătăți disponibilitatea datelor, este necesar să se stabilească obiective clare pe termen scurt și pe termen lung.

5.24. Pentru a îmbunătăți accesul la datele privind solul și a extinde utilizarea lor, trebuie să fie modernizate hărțile terenurilor și să fie completate cerințele minime pe care statele membre trebuie să le respecte în ceea ce privește scara spațială a acestor hărți. Cu toate acestea, ar trebui să se țină seama de provocările cartografierii solurilor în unele regiuni ale Uniunii Europene.

5.25. La nivelul UE ar trebui convenită monitorizarea unitară și continuă a solului, împreună cu un număr restrâns de indicatori referitori la modificările stării solului și la eficacitatea măsurilor de protecție.

5.26. Fermierii trebuie să ia zilnic decizii complexe în legătură cu planificarea producției lor. Agricultură de precizie favorabilă resurselor, solului și mediului ar fi de neconceput fără utilizarea tehnologiilor informației și comunicațiilor. O condiție prealabilă în acest sens o reprezintă stimularea utilizării soluțiilor digitale de către fermieri, cu opțiuni și flexibilitate în funcție de condițiile pedoclimatice.

5.27. Potențialul agriculturii de precizie poate fi realizat prin integrarea datelor privind solul, îngrășămintele, produsele fitosanitare, condițiile meteorologice și producția, ceea ce necesită, printre altele, un acces mai bun la informațiile existente în bazele de date naționale, o mai mare mobilitate și o utilizare mai prietenoasă. Ar trebui promovate soluții care să le permită fermierilor să aibă acces, în activitatea zilnică, la volumele mari de date stocate în bazele de date naționale, folosind soluții software de la furnizori publici sau privați și cooperând cu serviciile de consultanță. De exemplu, furnizorilor de software, cu acordul persoanelor în cauză, trebuie să li se acorde un acces mai facil la cele mai precise date privind solurile agricole și eșantioanele de sol. Fermierii ar trebui să păstreze dreptul de proprietate asupra datelor pe care le produc.

Dezvoltarea bazei de cunoștințe și aplicarea cercetării și inovării

5.28. Știința joacă un rol important în crearea de noi cunoștințe, în difuzarea inovațiilor, în dezvoltarea de tehnologii și în stabilirea condițiilor pentru utilizarea durabilă a terenurilor și a solului. CESE este de acord cu recomandarea Declarației de la Viena privind solurile⁽²³⁾, conform căreia „legăturile dintre activitățile umane și soluri și efectele acestora asupra altor componente ale mediului ar trebui să constituie o preocupare majoră a științei solului”. Colaborarea dintre știința solului și științele conexe este, de asemenea, importantă.

5.29. În cadrul programului Orizont 2020 al UE, au fost create oportunități de finanțare relativ bune pentru cercetarea solului și a producției de alimente, care ar trebui menținute și la pregătirea celui de-al 9-lea program-cadru pentru cercetare și inovare.

5.30. O atenție deosebită trebuie acordată transferării rezultatelor din domeniul cercetării și al dezvoltării către întreprinderi, fapt care ar asigura utilizarea terenurilor și a solurilor pentru o producție durabilă de alimente. CESE invită oamenii de știință, fermierii, consilierii și alte părți interesate să dezvolte o cooperare în acest domeniu, profitând de posibilitățile oferite de parteneriatul european pentru inovare (PEI-AGRI).

⁽²³⁾ http://www.iuss.org/index.php?article_id=588

5.31. Agricultura utilizează tot mai mult diverși biostimulatori pentru a îmbunătăți structura solului, eficiența nutritivă a plantelor și alimentarea cu apă, în vederea creșterii producției culturilor și a calității. Având în vedere faptul că fiecare sol este unic, iar compoziția sa este în continuă schimbare, impactul utilizării biostimulatorilor asupra echilibrului biologic al solului este insuficient cercetat și ar trebui efectuate mai multe studii independente în acest domeniu.

Acțiuni de sensibilizare

5.32. În vederea sensibilizării fermierilor, a factorilor de decizie politici și a altor părți interesate cu privire la importanța solurilor agricole pentru producția durabilă de alimente și furnizarea de servicii ecosistemice, este necesară o dezbatere amplă cu privire la starea solurilor și oportunitățile de protecție a acestora, cu implicarea unei game largi de părți interesate. O sensibilizare mai mare va contribui la asigurarea unor investiții mai mari în utilizarea durabilă a solurilor și în cercetare.

5.33. La toate nivelurile sistemului de învățământ trebuie să crească gradul de sensibilizare cu privire la rolul solurilor, ceea ce se poate realiza prevăzând oportunități de dobândire a experienței practice. Ar trebui utilizate forme moderne de instruire pentru a trata chestiunile legate de utilizarea terenurilor și de protecția solului.

5.34. Măsurile de sensibilizare a fermierilor cu privire la diferitele compoziții ale solului, la buna amenajare a teritoriului, la importanța rotației culturilor, la îngrășăminte etc. joacă un rol deosebit de important. Participarea și implicarea serviciilor de consiliere sunt esențiale.

Bruxelles, 18 octombrie 2017.

Președintele
Comitetului Economic și Social European
Georges DASSIS
